

Danuta Urbaniak-Zajęc
Uniwersytet Łódzki

Recenzja:

Wörterbuch Rekonstruktive Soziale Arbeit, (red.)
Regina Rätz, Bettina Völter, Verlag Barbara Budrich,
Opladen, Berlin, Toronto 2015.

Wörterbuch Rekonstruktive Soziale Arbeit (Słownik rekonstrukcyjnej pracy społecznej) jest 11. tomem serii *Rekonstruktive Forschung in der sozialen Arbeit* (Badania rekonstrukcyjne w pracy społecznej) wydawanej przez Verlag Barbara Budrich. Zespół redakcyjny serii składa się z reprezentantów sieci po nazwą *Netzwerk für Rekonstruktive Soziale Arbeit — zur Entwicklung von Forschung, Lehre und beruflicher Praxis*. Sieć tworzą nauczyciele akademicki (pracujący w uniwersytetach i wyższych szkołach zawodowych) oraz osoby stosujące w swojej praktyce zawodowej rekonstrukcyjną pracę społeczną¹.

Na wstępie warto wyjaśnić, iż *Soziale Arbeit* obejmuje koncepcje teoretyczne i działania instytucjonalne ukierunkowane na pomaganie ludziom (wspieranie ich, aktywizowanie itp.) znajdującym się w różnych sytuacjach życiowych. Działania, które w ujęciu tradycyjnym dzielone były (przez niektórych nadal są dzielone) na pracę socjalną i pedagogikę społeczną.

Opracowywanie słowników dziedzinowych jest w Niemczech stosunkowo częstym przedsięwzięciem (w dziedzinie pracy społecznej istnieje ich kilka, z najbardziej obszernym trzutomowym *Lexikon des Sozial- und Gesundheitswesens* pod redakcją Rudolpha Bauera, obejmującym ponad 4 tys. stron). Stworzenie słownika zaświadcza o osiągnięciu przez daną dziedzinę myślenia i/lub działania etapu rozwoju, który pozwala na systematyzację opisujących ją pojęć. Omawiana publikacja różni się jednak od innych tego typu, składa się bowiem z trzech, a włączając — odnosząc się do całości — bibliografię, z czterech części. Obejmuje nie tylko dłuższe lub krótsze wyjaśnienia 130. haseł, ale także 6. krótkich artykułów omawiających nieco dokładniej wybrane zagadnienia związane z rekonstrukcyjną pracą społeczną oraz syntetyczną charakterystykę 14. opracowań zaliczanych dziś do klasyki badań zogniskowanych na uwarunkowaniach problemów społecznych i możliwościach ich rozwiązywania.

¹ Historia powstania sieci i jej cele przedstawione zostały w artykule Ingrid Miethe zamieszczonym w drugiej części omawianej książki.

Osobom, które po raz pierwszy spotykają się z koncepcją rekonstrukcyjnej pracy społecznej warto zarekomendować rozpoczęcie lektury *Wörterbuch* od zapoznania się z artykułem Bettiny Völter (pierwszy tekst w drugiej części książki) pod tytułem *Rekonstruktive Soziale Arbeit – ein Konzept zur Entwicklung von Forschung, beruflicher Praxis und professioneller Selbstreflexion* (*Rekonstrukcyjna praca społeczna – koncepcja rozwoju badań, praktyki zawodowej i profesjonalnej autorefleksji*), który zgodnie ze swoim tytułem wprowadza w zagadnienie. Autorka stwierdza, iż rekonstrukcyjna praca społeczna należy do głównych kierunków współczesnej pracy społecznej (analogicznie jak np. systemowa praca społeczna). Ujmuje się ją zazwyczaj jako koncepcję bądź jako model działania odnoszony do trzech dziedzin: do badań empirycznych, zawodowej pracy społecznej oraz do profesjonalnej autorefleksji (zob. s. 253). Mimo że początków tej koncepcji poszukuje się już w wydanym pod koniec XIX w. opracowaniu Jane Addams i Florence Kelly (zostało one omówione przez Ingrid Miethe na stronach 291-295), to jednak wydaje się, iż współczesny rozwój rekonstrukcyjnej perspektywy badawczej jest w znacznym stopniu konsekwencją przemian w metodologii nauk społecznych, które to przemiany doprowadziły do równouprawnienia różnych modeli badań empirycznych.

„Re-konstrukcja” zakłada istnienie wcześniejszych konstrukcji, tworzonych przez uczestników życia społecznego w procesach interakcji. Stają się one przedmiotem analizy profesjonalistów, którzy dążą do ich rekonstrukcji. (Uzasadnienie potrzeby rekonstrukcji działań społecznych autorka upatruje w fenomenologii Alfreda Schütza). Istotne jest, by w procesie rekonstrukcji jednostkowe sytuacje i przeżycia ludzi nie były interpretowane wyłącznie z perspektywy uznawanej wiedzy i nie były przedwcześnie przyporządkowywane do istniejących kategorii. Rekonstrukcja służy bowiem poznawaniu specyfiki danego przypadku, a tym samym odkrywaniu nowego sposobu widzenia problemu i możliwości jego rozwiązania. Jest stałym szukaniem odpowiedzi na pytania: „co wiemy o działaniach aktorów? W jaki sposób można zdobyć nową wiedzę o specyfice przypadku i jak ją sprawdzać?” (s. 254). Uwrażliwienie profesjonalistów na konieczność analizy sposobów tworzenia wiedzy, którą wykorzystują w swoim działaniu, ma zapobiegać ich nieświadomemu uczestnictwu we wzmacnianiu społecznego naznaczania odbiorców ich działań. Jedną z podstawowych zasad rekonstrukcyjnej pracy społecznej jest przyjmowanie otwartej postawy wobec każdej osoby, traktowanie każdej sytuacji — pozornie podobnej do innych — jako nieznannej, chodzi o to, by zrozumieć specyfikę „przypadku”, a nie tylko nadać mu nazwę — „przykleić etykietę” włączającą osobę w utarte schematy postępowania, które niekoniecznie sprzyjają rozwiązaniu problemu. Warto podkreślić, iż w tej koncepcji rozumienie nie jest osiąganym przez współodczuwanie, lecz jest efektem rekonstrukcji wewnętrznej logiki przypadku.

Artykuł Bettiny Völter o tyle może być jeszcze pomocny dla czytelnika po raz pierwszy stykającego się z rekonstrukcyjną pracą społeczną, że omawianiu poszczególnych

zagadnień towarzyszy przywoływanie haseł — wyróżnionych poprzez zastosowanie strzałek — wyjaśnionych w pierwszej części *Wörterbuch*. Hasła tradycyjnie przedstawione są w porządku alfabetycznym, natomiast omawiany artykuł przywołuje je w ujęciu problemowym. Na przykład, gdy autorka pisze o konieczności interpretacji pojedynczych danych w kontekście całości, przywołuje hasła: „historie życia”, „biograficzna analiza danych”. Gdy wspomina o rekonstrukcji struktur sensu, przywołuje hasła: „struktura”, „struktury procesowe nawarstwionych doświadczeń”. Autorka wymienia także metody i techniki pracy. W odniesieniu do dziedziny badań empirycznych przywołuje np. takie hasła jak: „wywiad narracyjny”, „etnograficzne protokoły praktyki”; w odniesieniu do dziedziny praktyki zawodowej m.in.: „dialogiczna praca biograficzna”, „kawiarnia opowieści (*Erzählcafé*)”; do dziedziny profesjonalnej autorefleksji m.in.: „etnograficzna gra”, „narracyjna superwizja”.

W drugiej części *Wörterbuch*, poza omówionym artykułem Bettiny Völter, znajdują się jeszcze teksty Giseli Jakob o badaniach rekonstrukcyjnych w studiach z zakresu pracy społecznej i wspomniany już artykuł Ingrid Miethe o historii tworzenia się tej sieci rekonstrukcyjnej pracy społecznej. Gerhard Riemann sygnalizuje krytyczny potencjał rekonstrukcyjnych badań w pracy socjalnej, a Rudolf Schmitt możliwości doktoryzowania się przy wykorzystywaniu rekonstrukcyjnych metod w pracy społecznej (daje o sobie znać napięcie między uniwersytetami a wyższymi szkołami zawodowymi). Tę część książki kończy wypowiedź nestora niemieckiej pracy społecznej Carla Wolfgang Müllera.

Jak już wspominałam, w pierwszej części opracowania wyjaśnionych zostało 130 haseł, przykładowo: „abdukcja”, „argumentacja”, „praca biograficzna”, „analiza fotografii”, „kodowanie”, „latentne struktury sensu”, „analiza metafor”, „sekwencyjna dokumentacja”, „tworzenie typów”, „analiza wideo”, „motyw ponieważ”, „pragmatyzm”, „fenomenologia”, „segment/sekwencja”. Prezentacja wszystkich haseł ma taką samą strukturę. Najpierw przedstawiana jest definicja pojęcia, następnie jego znaczenie w ramach rekonstrukcyjnej pracy społecznej, dalej sygnalizowany jest kontekst teoretyczny i historyczny oraz odniesienia do współczesnych dyskusji, podawana jest także literatura pozwalająca na pogłębienie zagadnienia.

W trzeciej części książki przybliżone zostały klasyczne studia z zakresu szeroko rozumianej pracy społecznej stanowiące inspiracje dla współczesnego rozwoju rekonstrukcyjnej perspektywy. Struktura omówień obejmuje: prezentację głównej idei opracowania, informację o autorach, streszczenie podstawowych wątków opracowania oraz informacje o recepcji studium i/lub jego znaczeniu dla współczesnej rekonstrukcyjnej pracy społecznej. Przywołane zostały studia Jane Addams i Florence Kelly, Williama Thomasa i Floriana Znanieckiego, Mary Richmond, Roberta E. Parka i Ernesta W. Burgessa, Frederica M. Thrashera, Clifforda R. Shawa, Mari Jahody, Paula Lazerfelda i Hansa Zeisela, Anselma L. Straussa, Ervinga Goffmana,

Howarda S. Beckera, Petera Bergera i Thomasa Luckmanna oraz Donalda A. Schöna. Redaktorki słownika, uzasadniając we wprowadzeniu dokonany wybór opracowań, stwierdziły, iż wybrane studia są nadal aktualne dla zrozumienia rozwoju nowoczesnych społeczeństw i potrzeby określonej organizacji działań pomocowych.

Omawiana książka wprowadza w zagadnienie rekonstrukcyjnej pracy społecznej w trzech zakresach: badania, praktyka zawodowa, profesjonalna autorefleksja. Nie zawiera wprawdzie pogłębionych analiz teoretycznych, ale podejmowane w niej kwestie odnoszą się do aktualnie prowadzonych w Niemczech dyskusji, przywołuje także najnowszą literaturę przedmiotu. Tym samym może być przydatna nie tylko dla tych czytelników, którzy chcą poznać nowe perspektywy w pracy społecznej, ale także dla tych, którzy koncepcję rekonstrukcyjnej pracy społecznej już znają, lecz stale szukają inspiracji. O ile w ostatnich dziesięcioleciach w naszym kraju rozwijają się badania rekonstrukcyjne czy interpretatywne, stosowane jako model prowadzenia analiz naukowych, to wykorzystanie choćby elementów procedur tych badań w praktyce działań zawodowych (np. w procesie diagnozowania) przez pedagogów społecznych, pracowników socjalnych jest znacznie słabsze. Lektura *Wörterbuch* może być źródłem inspiracji w tym zakresie.